

Hemşirelik Öğrencilerinde Tükenmişlik ve Etkileyen Faktörler

Diler AYDIN¹, Berna AKAY¹, Seda BAYDEMİR¹

ÖZ

Bu araştırma hemşirelik bölümü öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini ve etkileyen faktörleri saptamak amacıyla yapıldı. Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın evrenini bir üniversitenin sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümünde öğrenim gören 355 öğrenci, örneklemini ise araştırmaya katılmaya istekli olan 288 öğrenci oluşturdu. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ile Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanıldı. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin duygusal tükenme alt boyutu puan ortalaması 13.09 ± 6.16 ; duyarsızlaşma alt boyutu puan ortalaması 4.17 ± 3.08 ; kişisel başarı alt boyutu puan ortalaması ise 10.96 ± 4.83 bulundu. Öğrencilerin cinsiyete göre duygusal tükenmişlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulundu ($p < 0.05$). Hemşirelik bölümünü isteyerek seçme durumuna göre duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulundu ($p < 0.05$). Hemşirelik bölümünden memnun olmayan öğrenciler ve hemşire olarak çalışan öğrencilerin tükenmişlik alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptandı ($p < 0.05$). Çalışma sonucunda hemşire adaylarının tükenmişlik düzeylerini düşürmeye yönelik önleyici çalışmaların yapılmasının hemşirelik hizmeti kalitesinin geliştirilmesi açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik; hemşirelik; öğrenci.

Burnout and Factors Affecting it in the Nursing Students

ABSTRACT

This research was conducted in order to determine the levels of burnout in nursing students, as well as the factors affecting these levels. Target population of this descriptive study consisted of 355 students studying in the nursing department of a health high school at a university while its sample consisted of 288 students who were willing to participate in the research. Personal Information Form developed by the researchers and Maslach Burnout Scale were used as data collection tools. Score averages of students studying in the health high school were determined as; 13.09 ± 6.16 in the lower dimension of emotional burnout, 4.17 ± 3.08 in the lower dimension of depersonalization and 10.96 ± 4.83 in the lower dimension of personal success. There was a statistically significant difference between the emotional burnout levels of students according to gender ($p < 0.05$). There was also a statistically significant difference between their emotional burnout and personal success levels according to the state of voluntarily selecting the nursing department ($p < 0.05$). Statistically significant differences were found in the lower dimensions of burnout among the students dissatisfied with the department of nursing and students working as nurses ($p < 0.05$). As a result of the study, it was emphasized to conduct preventive studies for decreasing the burnout levels of nursing students for the purpose of improving the quality of nursing services.

Keywords: Burnout; nursing; student.

GİRİŞ

Kelime anlamı “gücünü yitirmiş olma, çaba göstermeme durumu, bitmişlik, güçsüzlük” olan tükenmişlik, uzun dönemde karşılanmamış, iş ile ilgili stresin ardından gelişen; zihinsel ve fiziksel enerji tükenmesini ifade etmektedir (1,2). Tükenmişlik, duyguların yoğun olarak yaşandığı uzun dönemli ilişkinin neden olduğu bir yorgunluk sendromu olarak tanımlanmakta, insan hizmetleri, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi insan odaklı mesleklerde görev yapanların maruz kaldıkları mesleki bir zarar olarak değerlendirilmektedir (3).

İnsanlarla ilişkileri fazla olan mesleklerde daha çok görülen bir sendrom olan tükenmişlik kavramı, ilk kez 1974 yılında

¹ Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Türkiye

² Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Lisans Öğrencisi, Türkiye

Correspondence: Diler AYDIN, dileraydin@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 01.03.2016 Kabul Tarihi / Accepted: 10.11.2016

Freudenberg tarafından tanımlanmış ve günümüzde farklı iş alanları ile ilgili olarak çalışmalar yapılmıştır (2,4). Maslach ve Jackson ise tükenmişliği “profesyonel bir kişinin mesleğinin özgün anlamı ve amacından kopması, hizmet verdiği insanlar ile artık gerçekten ilgilenemiyor olması” olarak tanımlamaktadır (5,6). İngilizce’de “job burnout” ya da “staff burnout” olarak tanımlanan kavram Türkçe’de “tükenmişlik - tükeniş sendromu – mesleki tükenmişlik” kavramları ile ifade edilmektedir (6).

İnsan merkezli görev yapan sağlık çalışanları tükenmişlik sendromu açısından riskli meslek gruplarından biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle yoğun iş yükü, stres, duygusal destek verme zorunluluğunun bulunması, kronik hastalara bakım verme, uyku düzeninin bozulması, yetersiz hastane kaynakları, hasta yakınları ile iletişim zorluğu, ekonomik kaygılar, tutulan nöbet sayısının fazla olması sağlık personelinin üzerindeki major stresörler olarak gösterilmektedir (1,7,8-16). Günümüzdeki hızlı değişimler, ağır yaşam koşulları ve iş koşulları sağlık çalışanlarını etkilemekle birlikte tükenme ve işe bağlı gerginlik yoğun stresle ve stresin doğurduğu sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır (1,4). Yapılan çalışmalarda tükenmişliğin iş performansında azalmaya, fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarına, depresif duygulanıma, huzursuzluğa, konsantrasyon bozukluğuna, üretimin azalmasına, iş değişikliğine, işe devam edememeye neden olduğu belirtilmektedir (3,4,11-14).

Tükenmişlik sendromu daha çok meslek yaşantısı ve iş alanlarını etkileyen bir kavram olmasına karşın özellikle sağlıkla ilgili alanlarda çalışan öğrenciler arasında sıklıkla yaşandığına yönelik çalışmalar da yer almaktadır (3,4,7,17-21). Öğrencilik bir meslek olarak değerlendirilmemesine karşın, çeşitli akademik sorumluluklarının bulunması, sınavlardan başarılı olma, sağlıkla ilgili alanlarda çalışan öğrencilerin hastane ortamında yoğun olarak bulunmaları ve mesleki uygulama yapmaları, bakımında sorumluluk alma, kişilerarası ilişkiler gibi nedenlerle yoğun stres durumları ile karşı karşıya kalırlar. Bu uygulamalar öğrencilerin mesleki en temel aktivitelerini oluşturduğundan “iş” olarak tanımlanabilmekte ve “iş”e eşit bir anlam ifade etmekte; insan merkezli çalışan meslek gruplarında görülen tükenmişlik öğrenciler için de risk oluşturmaktadır. Bu duruma bağlı olarak da mesleğe bağlı yıpranma öğrencilik yıllarında başlayıp, artarak devam etmektedir (3,4,19,22). Tükenmişlik, sağlık alanında öğrenim görmekte olan öğrencilerin bakımından sorumlu oldukları hastaları da olumsuz etkilemekte, öğrencilerin hastaları ile iletişiminde sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir (4,10).

Akademik, sosyal ve mesleki gelişimler açısından önemli bir süreç olan öğrencilik yıllarında tükenmişliğin ele alınması ve incelenmesi ve tükenmişliğe neden olan risk faktörlerinin saptanması önemlidir. Bu bilgiler ışığında araştırmanın amacı hemşirelik bölümü öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini ve bu düzeyleri etkileyen faktörleri saptamak amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini

ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla Şubat-Mart 2015 tarihleri arasında tanımlayıcı ve kesitsel tipte planlandı.

Araştırma tanımlayıcı tipte olup, evrenini bir üniversitenin sağlık yüksekokulunda 2014-2015 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 355 öğrenci oluşturdu. Araştırmada gönüllülük esas alınmış olup araştırmanın örneklemini ise araştırmaya katılmaya istekli ve araştırma kriterlerine uyan 288 öğrenci oluşturdu. Araştırmaya dahil edilme kriterlerinde aktif olarak klinik uygulamaya çıkan, araştırmaya katılmayı kabul eden, algılama ve işitme problemi olmayan öğrenciler oluşturdu. Hemşirelik öğrencilerinin teorik dersleri olmakla birlikte haftada 12 saat hastanede uygulama yapmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ile Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) kullanıldı.

Kişisel Bilgi Formu: Form cinsiyet, yaş, sınıf, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba çalışma durumu, ekonomik durum, mezun olduğu eğitim kurumu, bölümden memnuniyet durumu, çalışma durumu vb. tanıtıcı özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 20 sorudan oluşmaktadır.

Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ): Maslach (1981) tarafından geliştirilmiş ölçek Türkçe’ye Ergin (1992) tarafından çevrilmiş olup, duygusal tükenme (9 madde), duyarsızlaşma (5 madde) ve kişisel başarı hissi (8 madde) olmak üzere üç boyuttan ve 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 7’li likert tipinde ve ölçeğin puanları 0’dan 6’ya kadar değerlendirilmektedir. Duygusal tükenme; kişinin yaptığı iş nedeniyle aşırı yüklenilmesi ve tüketilmiş olma duyguları şeklinde tanımlanmaktadır. Duyarsızlaşma; kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı duygudan yoksun biçimde tutum ve davranışlar içinde bulunması ile ilgili bir durum olarak tanımlanmaktadır. Kişisel başarı ise, sorunun başarı ile üstesinden gelme ve kendini yeterli bulma olarak tanımlanmaktadır. Duygusal tükenme (DT) ve Duyarsızlaşma (Du) alt ölçekleri olumsuz anlatımlardan, Kişisel başarı (KB) boyutu ise olumlu anlatımlardan oluşmaktadır. DT ve Du puanlarının artışı tükenmişliğin fazlalığını, KB puanının artışı ise tükenmişliğin azaldığını gösterir (5,7). Ölçeğin orijinalinde güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0.90, 0.79 ve 0.71; Ergin’in çalışmasında 0.82, 0.60 ve 0.80’dir. Çalışmamızda alt ölçeklerin Cronbach Alfa değerleri; DT=0.83; Du=0.62; KB=0.78 olarak bulundu.

Araştırmanın yapılabilmesi için kurumdan yazılı izin alındı. Kurum izni alındıktan sonra öğrencilere araştırma ile ilgili bilgi verildi, araştırmanın amacı açıklandı ve araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair sözel onamı alındı. Veriler yüz yüze görüşme yöntemi ile öğrencilerin teorik derslerinin olduğu saatlerde sınıf ortamlarında veya klinik uygulamalarda öğrenciye ulaşılabildiği zamanlarda toplandı.

İstatistik Analiz

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 19.0 paket programı kullanıldı. Çalışma verilerinin tanımlayıcı

istatistikleri (ortalama, standart sapma, medyan, yüzde) hesaplandı. Veriler normal dağılım göstermediğinden grup karşılaştırmalarında Kruskal Wallis (homogeneous subset) ve Mann Whitney U testleri kullanıldı. İstatistiksel sonuçların anlamlılığı için yanılma düzeyi 0.05 kabul edildi.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrenci hemşirelerin yaş ortalamaları 20.68 ± 2.12 olup, %74.7'sinin kız öğrenci olduğu belirlendi. Araştırmaya katılan öğrencilerin %83.7'sinin ekonomik durumunun iyi olduğu, %40.3'ünün genel liseden mezun olduğu, %75.7'sinin hemşirelik bölümünü isteyerek seçtiği ve %77.1'inin bölümünden memnun olduğu bulundu (Tablo 1).

Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin duygusal tükenme alt boyutu puan ortalaması 13.09 ± 6.16 ; duyarsızlaşma alt boyutu puan ortalaması 4.17 ± 3.08 ; kişisel başarı alt boyutundan aldıkları puan ortalaması ise 10.96 ± 4.83 bulundu (Tablo 2).

Öğrencilerin cinsiyete göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde erkek öğrencilerin duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarının yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlılık belirlenmedi. Kız öğrencilerin ile duygusal tükenmişlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 3).

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre tükenmişlik alt grup puan ortalamalarına bakıldığında öğrencilerin duygusal tükenme, duyarsızlaşma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık görülmezken; kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark saptandı ($p < 0.05$). Gruplar arasında gözlenen bu farkın birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin kişisel başarı puan ortalamalarının yüksek olmasından kaynaklandığı belirlendi.

Öğrencilerin hemşirelik bölümünü isteyerek seçme durumuna göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı düzeyleri ile aralarında istatistiksel bir farklılık ($p < 0.05$) gözlenirken duyarsızlaşma alt boyutunda ise istatistiksel yönden bir anlamlılık saptanmadı ($p > 0.05$) (Tablo 3).

Hemşirelik bölümünden memnun olmayan öğrenciler ve hemşire olarak çalışan öğrencilerin tükenmişlik alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 3).

TARTIŞMA

Sağlıkla ilgili alanlarda çalışan hemşirelik öğrencilerinin çalışma alanının doğrudan insan olması nedeniyle diğer meslek guruplarına göre daha fazla düzeyde fiziksel ve ruhsal sorunlarla karşı karşıya gelebilmektedir. Bu nedenle kontrol edilemeyen düzeyde yaşanan stres bireylerde tükenmişlik sendromuna neden olabilmektedir (3,15,19). Bu nedenle daha öğrencilik döneminden itibaren yapılabilecek uygun müdahalelerde tükenmişliğe neden olan risk faktörlerini saptanması önemlidir.

Hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik durumları ve etkileyen faktörleri saptamak amacıyla yaptığımız çalışmamızda ise öğrencilerin cinsiyeti ile duygusal tükenmişlik düzeyi arasında istatistiksel anlamlı bir

farklılık bulundu ($p < 0.05$). Gündüz ve arkadaşlarının (17) çalışmalarında cinsiyet ile duyarsızlaşma alt ölçeğinde erkek öğrencilerin, duygusal tükenme alt ölçeğinde ise kız öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir. Kaya ve Arıöz'ün (7) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin cinsiyete göre duygusal tükenmişlik düzeyi ile aralarında anlamlı bir farklılık bulunmazken; duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri arasında anlamlılık belirlenmiştir. Sevencan ve arkadaşlarının (4), Ertekin Pınar ve arkadaşlarının (3), Akansel ve arkadaşlarının (10) sağlık alanında çalışan öğrenciler ile yaptıkları çalışmalarında ise cinsiyet faktörünün hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Çalışma sonuçları Gündüz ve arkadaşlarının (17) çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Literatürde öğrenci hemşireler ile ilgili yapılan çalışmalarda cinsiyet faktörünün olumlu ya da olumsuz etkisinin belirlendiği çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (3,4,7,10,17,18). Öğrenciler ile ilgili az sayıda çalışma olmakla birlikte çalışmalar her iki cinsiyetin de tükenmişlik sorunuyla karşılaşabileceğini göstermektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özellikleri

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	215	74.7
Erkek	73	25.3
Sınıf Düzeyi		
1.Sınıf	68	23.6
2.Sınıf	67	23.3
3.Sınıf	84	29.2
4.Sınıf	69	24
Ekonomik Durum		
İyi	39	13.5
Orta	241	83.7
Kötü	8	2.8
Mezun Olduğu Okul		
Genel Lise	116	40.3
Anadolu Lisesi	105	36.5
Sağlık Meslek Lisesi	46	16
Diğer	21	7.3
Bölümü İsteyerek Seçme Durumu		
Evet	218	75.7
Hayır	70	24.3
Bölümden Memnuniyet Durumu		
Evet	222	77.1
Hayır	66	22.9
Toplam	288	100

Tablo 2. Hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik puan ortalamaları

Alt Boyutlar	Ortalama \pm SS	Minimum-Maksimum
Duygusal Tükenme	13.09 ± 6.16	0-36
Duyarsızlaşma	4.17 ± 3.08	0-20
Kişisel Başarı	10.96 ± 4.83	0-32

SS: Standart Sapma

Tablo 3. Öğrenci hemşirelerinin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre Maslach tükenmişlik ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması

Değişkenler	n	Duygusal Tükenme (Ortalama ± SS)	Duyarsızlaşma (Ortalama ± SS)	Kişisel Başarı (Ortalama ± SS)
Cinsiyet				
Kadın	215	13.52 ± 6.08	4.06 ± 2.73	11.04 ± 4.73
Erkek	73	11.80 ± 6.26	4.47 ± 3.94	10.73 ± 5.14
		Z=-2.407 p=0.016*	Z=-0.044 p=0.965	Z=-0.843 p=0.399
Sınıf Düzeyi				
1.Sınıf	68	12.07 ± 5.95	4.69 ± 3.15	9.45 ± 4.79
2.Sınıf	67	12.41 ± 5.46	3.35 ± 2.69	11.61 ± 4.80
3.Sınıf	84	13.67 ± 6.53	4.29 ± 3.34	10.77 ± 4.28
4.Sınıf	69	14.02 ± 6.45	4.28 ± 2.94	12.05 ± 5.22
		KW=3.948 p=0.267	KW=6.749 p=0.080	KW=12.697 p=0.005*
Bölümü isteyerek seçme				
Evet	218	12.00 ± 5.85	3.98 ± 3.00	10.35 ± 4.57
Hayır	70	16.47 ± 5.92	4.75 ± 3.26	12.87 ± 5.14
		Z=-5.459 p<0.001*	Z=-1.831 p=0.067	Z=-3.896 p<0.001*
Bölümden memnuniyet				
Evet	222	11.95 ± 5.52	3.84 ± 2.76	10.35 ± 4.50
Hayır	66	16.90 ± 6.69	5.27 ± 3.80	13.03 ± 5.33
		Z=-5.452 p<0.001*	Z=-2.490 p=0.013*	Z=-3.960 p<0.001*
Hemşire olarak çalışma				
Evet	27	16.92 ± 7.09	5.92 ± 3.98	9.29 ± 4.63
Hayır	261	12.69 ± 5.93	3.98 ± 2.92	11.13 ± 4.83
		Z=-2.850 p=0.004*	Z=-2.529 p=0.011	Z=-2.349 p<0.001*

SS: Standart Sapma; *p<0.05; KW: Kruskal Wallis

Kaya ve Arıöz'ün (7) çalışmalarında öğrencilerin sınıf düzeylerine göre değerlendirildiğinde 4. sınıf öğrencilerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Gündüz ve arkadaşlarının (17) çalışmalarında sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarının artış gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmamızda ise 4. sınıf öğrencilerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puan yüksek olmasına rağmen anlamlılık belirlenmezken; kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı olarak saptanmıştır (p<0.05). Öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça kişisel başarı düzeylerinin düştüğü gözlemlendi (p<0.05). Bu durumun üst sınıf öğrencilerinde okulu bitirme, atama için merkezi sınavlara hazırlanma ve istihdam belirsizliği gibi faktörler nedeniyle daha fazla stres ve tükenmeyle karşılaşmalarına bağlı olarak kişisel başarılarını düşüş gösterdiği düşünülmektedir.

Bir işi isteyerek ve severek yapmak, kişinin kendisine, mesleğine ve hizmet verdiği bireylere saygı duymasını, hizmet verdikleri alanlarda kaliteli bir bakım hizmeti verebilmelerini sağlar (3,9,20). İşini severek yapan bireylerde bu duruma bağlı olarak tükenmişlik farklılık gösterebilmektedir. Kaya ve Arıöz'ün (7) çalışmalarında bölümü istemeden seçen öğrencilerin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma alt ölçek puanlarının daha yüksek olduğu ve kişisel başarı puanlarının ise daha düşük olduğu belirtilmektedir. Ertekin Pınar ve arkadaşlarının (3), Gündük ve arkadaşlarının (18), çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Sevcan ve arkadaşlarının (4) intörn öğrenciler ile yaptıkları çalışmalarında ise hiç/memnun olmayan öğrencilerin memnun/çok memnun olan öğrencilere göre duygusal

tükenme ve duyarsızlaşmanın daha fazla, kişisel başarılarının ise daha düşük olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin hemşirelik bölümünü isteyerek seçme durumuna göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı düzeyleri ile aralarında istatistiksel bir farklılık (p<0.05) gözlenirken duyarsızlaşma alt boyutunda ise istatistiksel yönden bir anlamlılık saptanmamıştır (p>0.05). Hemşirelik bölümünden memnun olmayan öğrencilerin tükenmişlik alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulundu (p<0.05). Çalışma sonuçları literatür ile uyumluluk göstermektedir (3,7,18).

SONUÇ

Öğrenci hemşirelerde mesleki tükenmişlik yaşanabilmektedir. Bu nedenle öğrenci hemşirelerde tükenmişlik gelişmesi erken dönemde önlenmeli, tükenmişlik durumunda sorun çözümlenmeye çalışılması gerekmektedir. Sonuç olarak; öğrenci hemşirelerin hizmet verdikleri ortam ve koşulların iyileştirilmesi, örgütsel desteğin sağlanması, öğrencilere psikolojik danışmanlık hizmetlerinin ulaştırılabilmesi, hizmet içi eğitim konularına ağırlık verilmesi, öğrenci hemşirelerde iş doyumunun artırılmasının sağlanması ve düzenlemelerin buna göre yapılması önerilmektedir. Ayrıca öğrencilerde tükenmişlik düzeyini etkileyecek diğer faktörlerin belirlenmesi amacı ile daha geniş örneklem grupları ile çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Teşekkür

Araştırmanın yapılması için izin veren üniversite yönetimine ve araştırmaya katılan üniversite öğrencilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Altay B, Gönener D, Demirkıran C. Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri ve aile desteğinin etkisi. *Fırat Tıp Dergisi*. 2010; 15(1): 10-6.
2. Şenturan L, Karabacak BG, Alpar ŞE, Sabuncu N. Hemodiyaliz ünitelerinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2009; 2(2): 33-45.
3. Ertekin PŞ, Bilgiç D, Demirel G, Akyüz MB, Karatepe C, Sevim D. Sağlık alanlarında okuyan üniversite öğrencilerinin tükenmişlik ve yaşam doyumları arasındaki ilişki. *TAF Prev Med Bull*. 2015; 14(4): 284-92.
4. Sevcancan F, Uzun N, Yücel EH, Şener A, Yılmaz AE, Üner S. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem VI öğrencilerinde tükenmişlik düzeyi ve etkileyen faktörler. *Hacettepe Tıp Dergisi*. 2011; 42(1): 42-8.
5. Maslach C, Jackson SE. Manuel Maslach burnout inventory. 4th ed. California: Consulting Psychological Press; 1981.
6. Kaya N, Kaya H, Ayık S, Uygur E. Bir devlet hastanesinde çalışan hemşirelerde tükenmişlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2010; 7(1): 401-19.
7. Kaya ŞD, Arıöz A. Ebe ve hemşire öğrencilerinde tükenmişlik düzeyi ve etkileyen faktörler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2014; (31): 89-99.
8. Tomaschewski-Barlem JG, Lunardi VL, Lunardi GL, Barlem ELD, da Silveira RS, Vidal DAS. Burnout syndrome among undergraduate nursing students at a public University. *Rev. Latino-Am. Enfermagem*. 2014; 22(6): 934-41.
9. Öztürk S, Özgen R, Şişman H, Baysal D, Sarıakçalı N, Aslaner E ve ark. Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ve sosyal desteğinin etkisi. *Cukurova Medical Journal*. 2014; 39(4): 752-64.
10. Akansel N, Çitak Tunç G, Özdemir A, Turgutlu Z. Assessment of burnout levels among working undergraduate nursing students in Turkey: Being a full time employee and student. *International Journal of Caring Sciences*. 2012; 5 (3): 328-34.
11. Gür E. Kamu, Özel ve üniversite hastanelerinde çalışan hemşirelerde örgütsel adalet algısı ve tükenmişlik durumları [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2014.
12. Akyüz İ. Hemşirelerin tükenmişlik ve depresyon düzeylerinin çalışma koşulları ve demografik özellikler açısından incelenmesi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*. 2015; 3(1): 21-34.
13. Kılıç M, İpekçi NN, Dokur M, Kaya S. Kilis Devlet Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi. *Anadolu ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2015; 18(1): 1-8.
14. Altuntaş S, Seren, Baykal Ü. Yönetici hemşirelerin tükenme düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2009; 6(2): 16-21.
15. Günüşen NP, Üstün B. Türkiye'de ikinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşire ve hekimlerde tükenmişlik: literatür incelemesi. *DEUHYO ED*. 2010; 3(1): 40-51.
16. Balcı UG, Demir Ş, Kurdal Y, Koyuncu G, Deniz Y, Tereci Ö ve ark. Hemşirelerde tükenmişlik ve yorgunluk semptomları. *Tepecik Eğitim Hast. Derg*. 2013; 23(2): 83-7.
17. Gündüz B, Çapri B, Gökçakan Z. Üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2012; (19): 38-55.
18. Güdük M, Erol Ş, Yağcıbulut Ö, Uğur Z, Özvarış ŞB, Aslan D. Ankara'da bir tıp fakültesinde okuyan son sınıf öğrencilerde tükenmişlik sendromu. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 2005; 14(8): 169-73.
19. Da Silva RM, Goulart CT, Lopes LF, Serrano PM, Costa AL, de Azevedo Guido L. Hardy personality and burnout syndrome among nursing students in three Brazilian Universities - analytic study. *BMC Nurs*. 2014; 13(1): 9.
20. Rudman A, Gustavsson JP. Burnout during nursing education predict slower occupational preparedness and future clinical performance: a longitudinal study. *Int J Nurs Stud*. 2012; 49(8): 988-1001.
21. Naçar M, Baykan Z, Çetinkaya F. Erciyes Üniversitesi tıp fakültesi birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinde tükenmişlik durumu ve eğitimin etkisi. *Tıp Eğitimi Dünyası Dergisi*. 2012; 35(3): 9-20.
22. Watson R, Deary I, Thompson D, Li G. A study of stress and burnout in nursing students in Hong Kong: a questionnaire survey. *Int J Nurs Stud*. 2008; 45(10): 1534-42.